

הַלְכוּת עֲרוּבֵי תְּחוּמֵינֵי סִיּוֹן תַּמ

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ט]

הוא הדין בהניחו באמצע התחום ונתגלגל בתוך ארבע אמות שמתוך לתחום¹⁴, נמי דינא הכי¹⁵.

מכפי שהיה, ורק מחמת שאין ידוע איזהו ההיתר ואיזהו האיסור נאסר הכל באכילה מספק, מ"מ לענין עירוב כיון שמתחילה היה כשר לעירוב ולאחר מכן נפסל לכך, יש לומר בזה שמעמידים על חזקה דמעיקרא, וכן אמרו בגמרא (עירובין לו, א) שאם עירב בפירות ויש ספק אם נדמעו מבעוד יום או משחשיכה, מעמידים את הפירות על חזקתם וכל העירוב, והרי דימוע הוא איסור המעורב בהיתר.

ובביאור הדבר כתב החזון יחזקאל (תוספתא עירובין פ"ב הי"א), שלענין עירוב שם ההיתר הוא ראוי לאכילה, ואם כן כל שאירע דבר שמחמתו שוב אינו ראוי לאכילה, אף שאירע הדבר מחמת איסור אחר שנתערב בו ולא מחמת עצמו, יש כאן שינוי השם לענין עירוב, ועל כן יש לומר בזה חזקה גם לדעת האומרים שאין אומרים חזקה בתערובות איסור.

[משנב שם]

בענין סעודה הראויה לאכל בין השקשות¹⁶.

19) ואם בבין השמשות היה הדבר בספק, ואחר כך התברר הספק, כגון באופן המוכר בגמרא (עירובין לו, ב) שעירב בשתי ככרות של תרומה אחת טהורה ואחת טמאה והתערבו ואין ידוע איזו טהורה ואיזו טמאה, שהדין הוא שאין זה עירוב כיון שאינו יכול לאכול אף אחת מהן מבעוד יום, והתברר באמצע השבת איזו מהככרות היא הטמאה, הסתפק הגאון יעקב (עירובין שם ד"ה מתני מתנה אדם) אם הדבר דומה למפתח שאבד ונמצא בשבת שעירובו עירוב, או שיש לחלק שכיון שבין השמשות לא ידע איזו טהורה, נמצא ששתייהן אסורות עליו מספק, אבל אוכל הנמצא במגדל אין המניעה מצד האוכל, אלא שחסרון ידיעת מקום המפתח מעכבתו.

[משנב ס"ק כז]

שקנה שבייתו ברגליו, שהוא עומד שם¹⁷.

20) ואם היה מהלך בכניסת השבת, דעת הראב"ד (הובא ברמב"ן עירובין מג, א) שלא קנה שבייתה. והרשב"א (עבודת הקודש בית נתיבות שער ה"ט כא) כתב, שלעולם קנה האדם שבייתה במקום שהוא שם, אפילו אם היה מהלך.

[משנב ס"ק כח]

בפת אפלו לכתחלה¹⁸.

21) ובשונה הלכות (ס"ג) כתב, שמדברי החו"א (א"ח ס"י קט ס"ק טז ד"ה א"ח) מבואר שאפשר לערב בפת אפילו ביום ראשון, ואין צריך דוקא בערב שבת [וראה שם בחו"א לענין עירוב אחר קבלת שבת, ובביה"ל לעיל ס"י רסא ס"ד ד"ה אין].

[משנב ס"ק ל]

משערין לעולם בסעודות בינוניות¹⁹.

22) היינו שיעור מוזן שתי סעודות בינוניות. ואף שבשבת צריך לאכול שלש סעודות [כמבואר בשו"ע לעיל ס"י רצא ס"א], כתב הכף החיים (ס"ק מז) שכמו שאמרו במשנה (עירובין פב, ב) בשיעור הסעודה שמשערים אותה כפי מוזנו בחול ולא כפי מוזנו בשבת כדי להקל על המניח את העירוב, כמו כן הקלו שלא יצטרך להניח מוזן ג' סעודות, ודי בשתי סעודות.

המשך מעמוד קודם

דאורייתא, חל העירוב אף על פי שלא היה בידו בין השמשות, שכן שמצאו לאחר מכן נחשב כאילו היה בידו, כיון שמצוי הדבר שימצאונו

14) ואף שאם יצא הוא עצמו חוץ לתחום אפילו אמה אחת אסור לו לחזור [כמבואר בשו"ע לעיל ס"י תה ס"א], כתב הבי"ד (ד"ה ומ"ש והוא) שאדם זה שקנה שבייתה במקום עירובו יש לו שם ד' אמות, ולכן אם נתגלגל העירוב בתוך עדיין עירובו עירוב, אבל היוצא חוץ לתחום אמה אחת שמקום שבייתו בביתו ושם הם הד' אמות שלו, אין נותנים לו עוד ד' אמות. [והחזו"א הוסיף (א"ח ס"י פ ד"ה רמב"ם)]. שאף באופן שהעירוב היה מונח בתוך תחומו, מ"מ לענין זה דנים כאילו קנה שבייתה במקום הנחת העירוב, וציון לדברי הביה"ל (ד"ה בסוף) שהסתפק בזה].

15) ואף על פי שקבע את מקום שבייתו במקום הנחת העירוב בתחילה, שהוא רחוק מהמקום שאילו התגלגל העירוב, מ"מ קנה עירובו, וכמו שכתב בביה"ל לעיל (ס"ב ד"ה במקום) שדי בזה שיכול להביאו אצלו.

[משנב ס"ק כב]

דצריך שיהיה מנה במקום שיהיה ביכלתו להגיע אליו בין השקשות¹⁶.

16) ואף שלא גזרו על שבות בבין השמשות [כדלעיל בשו"ע ס"ב] ואיסור תחומין הוא מדרבנן, מ"מ כתבו התוס' (עירובין לה, א ד"ה נתגלגל) שכיון שאם היה קונה שבייתה במקום שנתגלגל העירוב לשם, נמצא שבבין השמשות הוא עומד חוץ לתחומו ואין לו אלא ד' אמות, משום כך תינקו חכמים שלא יהיה עירוב אלא כשהוא בתוך תחומו. והירטב"א (שם ד"ה אמר רבא) תירץ, שאפילו שיכול להביאו, מ"מ כל שהוא חוץ לתחום ביתו שאינו יכול ללכת לשם בהיתר גמור, אינו קונה לו עירוב. והבית מאיר (ס"י ששה ס"ח) ביאר דבריו, שכונתו לחלק בין איסור שבות של דבר אחר, שאינו מונע את קניית העירוב, לבין איסור שבות מחמת איסור תחומין גופו, שכיון שאת זה העירוב בא להתיר, כל שאינו יכול ליטלו בהיתר גמור מחמת איסור תחומין אינו קונה שם שבייתו.

[ביה"ל ד"ה בסוף]

ונתגלגל לחוץ אפלו אפה אמת, לנדפת לא הוי עירוב¹⁷.

17) והחזו"א כתב (א"ח ס"י פ ד"ה רמב"ם), שגם הרמב"ם מודה שמועיל גם אם לא נתכוין לקנות בסוף תחומו ממש, שכיון שיכול להביאו אצלו למקום שבייתו, הרי זה עירוב. ורק בנתגלגל יותר מד' אמות מתחום ביתו אינו מועיל, כיון שאילו היינו מחשיבים את מקום הנחת העירוב למקום שבייתו הרי הוא עומד מחוץ לתחום שבייתו.

[משנב ס"ק כה]

דמלבד שלא היה לו חזקה בשדות¹⁸.

18) ואם נפל דבר איסור לתוך העירוב ואין ידוע מתי נפל, האם אומרים בזה העמוד היתר על חזקתו ותולין שנפל אחרי בין השמשות, כתב השב שמעתתא (שמעתתא ג סוף פ"ז) שיש לומר בזה שמעמידים על חזקה דמעיקרא וכשר. ואף לדעת הרא"ש ועד פוסקים שאין לומר חזקה דמעיקרא על היתר המעורב באיסור, כיון שגם לאחר שנפל האיסור לתוכו לא השתנה הזדיתר בעצמותו

העירוב, כיון שיתכן שיוכר היכן המפתח. וכן גם אם אבד לגמרי ולאחר מכן נמצא המפתח בשבת במקום שיכול להביאו בלא מלאכה

הלכות ערובי תחומין סימן תמ

ערה

באר הגולה

ח משנה שם ליה
 ידקדוקו לה נבא
 שם ובפוש ורשי
 ט שם בפשטה י' שם
 במשנה קרבי י' י' י'
 וקרבי שמעון
 כ עתמול ליל
 כסמון שער ל משנה
 מ"ט וקרבי והרד
 מו ה"א ש"ש פסוק
 הנזכר, ופשוט הוא
 מ"ד וכן לעיל סימן
 ט"ו שם בפשטה
 ח משנה ש"ב
 ע ברייתא שם ל'
 פ ארבעת קאי

ערובו ארבע אמות. הלפיכך, המניח ערובי תחומין שלו (יט) * בסוף התחום (ד) (כ) ונתגלגל, בתוך ארבע אמות (כא) הרי זה ערוב, חוץ לארבע אמות (כב) אינו ערוב: ו' אבד ערובו או נשרף, או אם היה בסוף התחום ונתגלגל חוץ לארבע אמות, או שהיתה (כג) תרומה ונטמאת, (כד) מבעוד יום אינו ערוב, משחשקה הרי זה ערוב, שקנינת הערוב בין השמשות: 'אם (ה) ספק, קשר, שספק הערוב קשר, והוא שהיתה לו חזקת פשרות, גגון זה שהניחו שם וארע בו ספק, אכל אם לא היה לו חזקת פשרות, (כה) גגון ספק אם הנח שם אם לאו, לא: ז' לביצד עשית ערוב, אם רוצה לילך בסוף התחום או בתוכו (כו) ולהחשיף שם, (כז) זה הוא עקר (כח) מצנתו, ונאספו לא אמר 'שביתתי במקומי' אלא החשיף שם ושתק, (כט) לא שנא מי שיוצא מביתו להחשיף על התחום ולא שנא מי שקב בדרך וחשקה לו, קונה אלפים אמה בלא אמירה. * י' ואם אינו רוצה לטרח להחשיף שם, ילך מבעוד יום ויניח שם * מ' זון שתי סעודות, (י) כל אחד ואחד (ל) * כפי מזונו (נ) * הוא חולה, (לא) או רעבתן, שעורו שתי סעודות * בינוניות שהם

באר היטב

דנתפון לשבת בעיר היא חשוכה לו כד"א ראין לו ד"א אחרים, אבל הכא שהוא רוצה לעקר דירתו בעיר, ראוי לתת לו במקום שמוניח ערובו ד"א פי שם ביתו, עכ"ל. וענין ט"ו. וכן סימן תה ט"ק א' ב': (ה) ספק, ערב בספק טרפה אינו ערוב, דכתי סעודה הראיה לאכילה, מ"א: (י) כל אחד. ענין ט"ו ומ"א מה שהגיהו:

באר הלקה

דעצם המלאכה יש בו חיוב חטאת וקרוי שיעשו, גזרו בו אף שיעשה שלא במתקן: * בסוף התחום ונתגלגל וכו'. הנה בטור לא נזכר לשון זה ד'הניח בסוף התחום, ורק בסתמא נתגלגל מחוץ לתחום, וכן משמע מרש"י דבור המתחיל 'הנחתו', וכוונתו מה מרובנו ינתן דבור המתחיל 'אינו', ולא נזקק להניח בסוף התחום, והוא הדין בהניח בתוך התחום ונתגלגל, כל שהוא ערב בתוך ארבע אמות של תחומו הרי ערוב, ודחשיב כאילו לא יצא ערב לחוץ, וכן משמע מסתימת דמאחרונים שאין חלוק בזה, ועל פי זה כתבתי הדברים במשנה ברוה. ולשנא דהתמכר נובע מלשון הנמכרים, ונכל לו זמר וזקק דבר המצוי, להתגלגל מסוף התחום לחוץ לתחום, אבל אין להביא דאם הניחו בתוך התחום חרוק מסוף התחום וארע שהתגלגל עד חוץ לתחום, אם כן דינא הכי, אכן מדברי הרב המגיד ושם פסקו ו' תלכה יא' מוכח שהדין דהנמכרים נזקק אמר 'הניחו בסוף התחום, ומשום דערובו קונה לו ארבע אמות במקום שהוא מנה, ולכן בנתגלגל בסוף הארבע אמות לא חשיב ערב יצא חוץ לתחום, אבל בהניח ערובו בתוך התחום אקה אמות ונתגלגל לחוץ אפלו אקה אחת, לדעתו לא הוי ערוב¹⁷² דהוא הדין לתחום יצא ונכחו באדם שצא חוץ לתחום, ולא אמרנו דיש לערובו גם חוץ לתחום רק היבט דהניח ערובו שם דקונה לו ארבע אמות, ויחרין בזה קשית וכו'. ינתן שהיבט כט"ו, וצריך עיון: * ואם אינו רוצה לטרח להחשיף וכו'. דערוב הרגל אינו יכול לעשות על ידי שליח פי אם על ידי עצמו [אחרונים]: * כפי מזונו אם הוא חולה. הני, ולא בעינן לדידה אפלו קששה ביצים

משנה ברוה

(יט) חשיבין פלהו כארבע אמות: (יט) בסוף התחום. הוא הדין (כ) בהניחו באמצע התחום ונתגלגל בתוך ארבע אמות שמחוץ לתחום¹⁷⁴, נמי דינא הכי¹⁷⁵: (כ) ונתגלגל. מבעוד יום, והוא הדין (כא) אפלו אם גלגלו בעצמו בכננה [אחרונים]: (כא) הרי זה ערוב. דהארבע אמות שנה לתחומו, וכנ"ל. ואם יכול להניח לבתולה הערוב בתוך ארבע אמות שמחוץ לאלפים, יבאר לקמן בסעף יא: (כב) אינו ערוב. צריך שהיה מנח במקום (כג) שהיה ביכולתו להניח אלו בין השמשות¹⁷⁶, וכיין שהוא חוץ לתחום במקום שהוא עומד בין השמשות ולא יוכל להגיע אליו, לא הרי ערוב, ונשאר על תחום ביתו, וכדלעיל: ו' (כג) תרומה ונטמאת. דלא חזי לא לכהן ולא לישראל: (כד) מבעוד יום. אכלהו קאי: (כה) גגון ספק אם הנח. והוא הדין בהניח לבתולה (כז) ספק תרומה טמאה (כז) או ספק טרפה דאינו ערוב, דמלבד שלא היה לו חזקת פשרות¹⁷⁸, (כח) בעינן סעודה הראיה לאכל בין השמשות¹⁷⁹, וכאן שהוא ספק אסור, אינה ראויה: ז' (כו) ולהחשיף שם. הני, שהיה יושב שם כל בין השמשות עד שחשקה ודאי [ת"י] אדם, וראיה מלקמן סימן תטו סעף ב: (כז) וזהו עקר וכו'. רוצה לומר, שקונה שביתתו ברגליו, שהוא

עומד שם¹⁸⁰ בעת שנכנס השבת: (כח) מצנתו. והוא הדין דיכול לערב בפת אפלו לבתולה¹⁸¹, אלא דעקר התקנה הוא ברגל, (כו) וקרבי להקל עליו שלא יצטרך לילך שם בעצמו ודקא ולישב שם עד שתחשך, התירו לערב בפת, שאינו צריך לישב שם עד שחשכה, וגם יוכל לשלח על ידי שליח, וכדלקמה: (כט) לא שנא וכו'. הני, דבשניהם אין צריך אמירה ודי בשתיקה, אבל מכל מקום יש נפקא מנה, דכשיוצא מביתו, הוא דקא ביצא (כו) לעמנת להחשיף על התחום כדי לקנות שם שביתה, אבל סתמא, דהניגו שצא מן העיר וחשקה לו תוך תחומו ולא נתפון לקנות שם שביתה, אינו קונה שם שביתה אלא בביתו כיון שהוא סמוך לביתו, אבל הבא בדרך וחשקה לו, אפלו לא נתפון לקנות שם שביתה, ממילא קנה שם שביתה ויש לו אלפים לכל רוחותיו ונאפלו הוא ישן, כמו שנתבאר לעיל סימן תא [אחרונים]: (ל) כפי מזונו אם הוא חולה. קף צריך לומר, ורוצה לומר, (מ) דחולה משערין מעבודות שלו כפי אקלו ולא בעינן אפלו קששה ביצים, והוא הדין (ט) דלזמן משערין גם כן כפי אקלו, אבל לאדם בריא (ה) משערין לעולם בסעודות בינוניות¹⁸², וכדלקמה: (לא) או רעבתן. צריך לומר ורעבתן, דלא קאי ארבעה רב דין אחר אשמועין, ודחולה בדידה

שער הדין

(יט) ש"ס ופוסקים בקמה מקומות: (כ) כן משמע מסתימת אחרונים. וענין באר הלקה: (כא) ט"ו ואלהי רבה ותוספת שבת, ודלא כדמשמע מ"ח: (כב) רש"י ושארי פוסקים: (כג) גמרא: (כד) מגן אברהם: (כה) מגן אברהם, וכן הוא ברמב"ם. וטעם, דחזקת פשרות תלי בפלגתא, דהסוכרין בסימן תטו סעף ב' וג' דבין השמשות הוי ערוב, סביא להו דלא בעינן חזקת פשרות, וכמו שכתב בהרב המגיד, ורק בספק הניח משום דספק אם הניח כלל גזר, וכמו שכתבו האחרונים בסימן שער, אבל בספק טרפה לכלי עלמא אינו ערוב, דאינה ראיה לאכל בבין השמשות, והוא פשוט ב"ש ונמכרים: (כו) גמרא: (כז) ונראה דקמה שיוצא מביתו כדי להחשיף על התחום, זהו נקרא מכן כדי לקנות שם שביתה, ואינו צריך לחשב בהדיא שקבא שם כדי לקנות שביתה, ולא משמע הפוסקים רק היבט דצא סתם מן העיר וחשקה לו, וכן משמע קצת מן תוספות דף מט עמוד ב' דבור המתחיל צאמר, ע"ש, ומדברי הרשב"א בהדושי, אכן מדברי הלבוש בסעף זה לא משמע הכי, וכן לקמן בסימן תטו סעף ב' משמע גם כן דכדרי הלבוש, וצריך עיון למעשה: (מ) בתי"ס פ"ב ב"ח ומגן אברהם ט"ו. וכן משמע מהג"א: (מ) גמרא: (ל) עבודת הקדש:

הַלְבוֹת עֲרוּבֵי תְּחוּמֵינֵי סִימָן תַּמַּ

(לב) כְּשֶׁשָׂה בִּיצִים (ועֵצוֹן לְעֵיל (לג) סִימָן שֶׁסָח סְעִיף ג) (לד) מִפֶּת אָאוּ מִקַּל דְּבַר (לה) שְׁמֻשְׁתַּתְּפִין בּוּ שְׁתוּפֵי־מִבּוֹאוֹת, (לו) וְיָאֵם הוּא לְפִתָּן, בְּכַדִּי לְאֶלֶל בּוּ שְׁתֵּי סְעוּדוֹת סָגִי, (לז) וְאוֹמֵר 'בְּזֶה הָעֲרוּב אֵיזֵה מִתֵּר לִילָף לְמַחֵר אֲלֵפִים אֲמַה', וְחֹזֵר וְלָן בְּבִיתוֹ, וְאֶפְלוּ הֵכִי מוֹדְדִין לוֹ תַּחֲמוּמוֹ מִמְקוֹם עֲרוּבוֹ, שְׁאֵנִי רוֹאִים (לח) כְּאֵלוֹ דָּר שָׁם; שְׁאָבֵל הַתְּלִמִּידִים הָאוֹכְלִים אֶצֶל בְּעַל־בֵּיתִים שֶׁבִּיתֵיהֶם בְּשֶׂדֶה וְחֹזְרִים וְלֵנִים בְּבֵית רַבָּם, מוֹדְדִין לָהֶם תְּחוּמָם מִבֵּית רַבָּם שֶׁהוּא מְקוֹם לִינֵתָם (לט) שֶׁהוּא לָהֶם עֵקֶר, (מ) שְׁשֵׁם הָיָה (ו) חֲפָצִים גַּם לְאֶלֶל אֵלוֹ הָיָה שָׁם מְזוּנָם: ח אִם יִרְצֶה יִשְׁלַח הָעֲרוּב *עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ, *וְיֹאמֵר 'בְּזֶה הָעֲרוּב יֵהָא פְּלוּנִי מִתֵּר לִילָף', הַיִּבְלָבֵד שְׁלֵא יֵהָא (מא) חֲרַשׁ שׁוּטָה וְקָטָן אוֹ (מב) שְׁאֵינִי מוֹדֶה בְּעֲרוּב, וְאִם שְׁלַחוּ (מג) עַל־יְדֵי חֲרַשׁ שׁוּטָה אוֹ עוֹבֵד־מוֹכְבִּים אוֹ אֶחָד שְׁאֵינִי מוֹדֶה בְּעֲרוּב, (מד) אֵינִי עֲרוּב. *וְיָאֵם אֲמַר לְאַחַר (מה) לְקַבְּלוּ מִמֶּנּוּ (מו) וְשְׁלַחוּ עַל־יְדֵי אֶחָד מֵאֵלּוּ, וְאֶפְלוּ שְׁלַחוּ עַל הַפִּיל אוֹ עַל הַקּוֹף (מז) וְרָאָה מִרְחוֹק שֶׁהִגִּיעַ שָׁם (מח) *וַיִּתְּנוּ לוֹ, (מט) הָיָה עֲרוּב אֶף־עַל־פִּי שְׁלֵא רָאָה שֶׁהִגִּיעוּ הָאֲחֵר, (נ) דִּתְּזַקֵּה שְׁלִיחַ עוֹשֶׂה

באר היטב

(1) חֲפָצִים. וְכֵן הַרְעִים הַלְנִים בְּשֶׂדֶה, הוֹלְכִין אַחַר מְקוֹם לִינֵתָן שָׁם שָׁם הָיָה חֲפָצִים לְאֶלֶל, וְכֵן הַקְּצִיעִים וְשׁוֹמְרֵי־פְרוֹת, גְּמָרָא דָּף ע"ג:

משנה ברורה

באור הלכה

כִּינֵן דְּמוּזוֹנוֹ הוּא בְּפִחוֹת. וְיֵשׁ מֵאֲחֵרוֹתֵים שְׁמַעְדְּדִין לְהַחֲמִיר דְּאֶפְלוּ חוּלָה וְזָקָן שְׁעוּרָם בְּשֵׁפִי סְעוּדוֹת בִּינּוּיָוּת, וְהִנּוּ כְּשֶׁשָׂה בִּיצִים כְּשֶׁאָר כָּל אָדָם [עֵצוֹן בְּתוֹסַפְת־שֵׁפֶת וְהַשְׁבֵּחַ חֲתָם־סוּפֵר סִימָן צוּחַ]. וְדַע, דְּאֶפְלוּ לְדַעַת הַשְּׁלִחוֹת עִירוֹף בְּעֵינָיו עַל־כִּי־פָנִים שִׁהֵיָה אֹתוֹ הַמּוֹזֵן רָאִי לְאֶלֶל לְחוּלָה, וְאִם אֵינִי רָאִי לוֹ, בְּעֵינָיו עַל־כִּי־פָנִים שִׁהֵיָה שְׁתֵּי סְעוּדוֹת, דְּאֵז הָיָה עֲרוּב מִשׁוּם דְּחֹזִי לְאַחֲרֵיָהּ מִנְחִיצָה הַשְּׁקָל: * עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ. אֶפְלוּ עַל־יְדֵי עֵבֶד אוֹ שֶׁפֶתָה וְגַמְרָא, וְהוּבָא בְּאֵלִיָה רַבָּהוּ, וְרוּצָה לוֹמֵר כְּשֶׁהִטְבִּילוֹן לְשֵׁם עֲבֻדוֹת, דְּאִי לֹא הֵכִי חֲרִי הֵם כְּבָלֵל עֲבוּרִים: * וְיֹאמֵר 'בְּזֶה הָעֲרוּב יֵהָא פְּלוּנִי' וְכוּ'. וְהָאֵמִירָה מִעֲבָבִים (נִאֲחֻרוּתִים). וְאִם אֲמַר בְּעַל־בֵּיתִי: 'בְּזֶה הַפֶּת שֶׁפָּנִית לְעֲרוּב אֵתְהֵא מִתֵּר לְהַלֵּךְ מִמְקוֹם פְּלוּנִי אֲלֵפִים לְכַל רִית', גַּם־כֵּן מִהֵנִי וּפְמ"ג: * וַיִּתְּנוּ לוֹ. הִנֵּה אֵיךְ מְעַרְבִין עֲרוּבֵי־תְּחוּמֵינֵי אֵלֶּא לְדַבְרֵי־מִצְוָה, וְהִנֵּה אֵלֶּא מִצְוָה לֹא חֲשִׁיבָא הַנְּאֻהָה²⁷, דְּמִצְוֹת לֹאֵו לְהוֹנֵת נַתְנוּ: (לו) וְיָאֵם הוּא לְפִתָּן. וְיֵהָא נִכְלָל בְּכָלֵל לְפִתָּן, נִתְבָּאֵר הַכֵּל בְּסִימָן שְׁפוּיָם²⁸. וְהִנֵּה לְעֵנָן שְׁעוֹר שְׁתֵּי הַסְּעוּדוֹת, בְּכָאן צְרִיף מוֹזֵן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת מֵאֶצֶל אוֹ לְפִתָּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפִנֵּי עֵצְמוֹ, וְאֶפְלוּ בְּעַל־בֵּיתֵי עִם בְּנֵי־בֵיתוֹ צְרִיף לְהִנִּיחַ לְכָל אֶחָד שְׁעוֹר עֲרוּב, חוּץ מִבְּנוֹ קָטָן הַצְּרִיף לְאִמּוֹ, וְכִדְלַקְמֵן בְּסִימָן תִּיגַ וְתִיד, וְלֹא הָיָה בְּזֶה דְּיוֹקָא דְּשְׁתוּפֵי־מִבּוֹאוֹת, דְּשָׁם מְעַרְבִין בְּמִזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכָל הָעִיר. [וְעֵצוֹן בְּבֵית־יוֹסֵף שֶׁכָּתַב בְּשֵׁם הַגָּהֵת אֲשֶׁר־י עֲצֵה, לְעַרְבַּ בְּחֻמְקֵי, דְּבִמְעַט חֻמְקֵי סָגִי לְהַרְבֵּה אֲנָשִׁים לְטַבֵּל בּוּ יִזְק מוֹזֵן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת, וְזֶהוּ הַשְּׁעוֹר בְּחֻמְקֵי, כְּמִבְּאָר בְּסִימָן שֶׁ שְׁעִיף ו. אֲכֹן לְפִי מַה שֶׁכָּתַב שָׁם הָאֵלִיָה רַבָּה בְּשֵׁם פּוֹסְקִים, דְּלִטְבֵּל שְׁתֵּי סְעוּדוֹת צְרִיף רַבִּיעִית חֻמְקֵי, אִם־כֵּן לְפִי שְׁעוֹר הַגָּנָשִׁים שְׁמִנִּית עֲבוּרָם הָעֲרוּב, כֵּן צְרִיף לְתַן חֲשׁוֹבֵן הַרְבִּיעִית]: (לז) וְאוֹמֵר 'כּוּרִי'²⁹. אֶבֶל בְּהִנִּיחַ בְּשִׁתְּקֵהָ, אֵף שֶׁכֵּן בְּלָבוֹ לְקַנּוֹת דָּר שְׁבִיתָה, (לח) לֹא הָיָה עֲרוּב כְּשֶׁעֲרַב בֶּת: מִיָּהוּ, אֵף אִם לֹא אֲמַר כָּל הַנֶּחֶס הָיָה וְרַב שְׁאֲמַר זֶה יֵהָא הָעֲרוּב, סָגִי וְח"א": (לח) כְּאֵלוֹ דָּר שָׁם. דְּאֵנָן סְגוּרֵי, אֵלוֹ הָיָה לוֹ שָׁם מְקוֹם לְדוּרֵי הָיָה גַּם־כֵּן לָן שָׁם [גַּמְרָא]: (לט) שֶׁהוּא לָהֶם עֵקֶר. וּמִסְתַּבְּרָא בְּשִׁפְטוּתוֹ, דְּאֵף אִם הָיָה כָּל בֵּיתֵי־הַשְּׁמִיטוֹת בְּבֵית הַבְּעַל־בֵּית שָׁם, (לז) מִקְּלוֹם לֹא קִנּוּ שְׁבִיתָה שָׁם וְרַב בְּבֵית רַבָּם, אִם לֹא שִׁכְנֵנוּ כְּפִירוֹשׁ לְקַנּוֹת שְׁבִיתָתָם שָׁם: (מ) שְׁשֵׁם הָיָה חֲפָצִים. וְכֵן (לז) הַרְעִים הַלְנִים בְּשֶׂדֶה, אֵף שְׁאֹכְלִין בְּבֵית, הוֹלְכִין אַחַר מְקוֹם לִינֵתָן, שְׁשֵׁם הָיָה חֲפָצִים לְאֶלֶל גַּם־כֵּן אֵלוֹ הָיָה בִּיקְלָתָם, וְכֵן הַקְּצִיעִים וְשׁוֹמְרֵי־פְרוֹת: ח (מא) חֲרַשׁ שׁוּטָה וְקָטָן. מִשׁוּם (מב) דְּלֹא בְּנִידְעָה נִינְהוּ (לט) וְלֹא אֵלִימֵי לְמַקְנֵי שְׁבִיתָה³⁰, (מ) וְאֶפְלוּ עוֹמֵד וְרוּאָה מִרְחוֹק שְׁמִנִּיחִים שָׁם בְּמִקְוֵם שְׁצָנָם, מַה שְׁאֵינִי כֵּן בְּעֲרוּבֵי־חֲצֵרוֹת, דְּשָׁם הָעֵקֶר הוּא מַה שְׁמַקְבֵץ מִפְּלֵס וְעַל־יְדֵי־נְהָה מִתְעַרְבִין יַחַד, לְכֵן מִהֵנִי גַּם עַל־יְדֵי קָטָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסִימָן שְׁטוֹ סְעִיף ג: (מב) שְׁאֵינִי מוֹדֶה בְּעֲרוּב. כְּגוֹן עוֹבְדֵי־גִילּוּלִים וְצוּדוֹקִים (מג) וְהֵאֵי גּוֹנָא, דְּשִׁמְאָא לֹא נִיחָחוּם, וְאֶפְלוּ אִם הִתְחַרַּשׁ הֵהוּא הוּא שׁוֹמֵעַ וְאֵינִי מוֹדֵר, דְּבַעֲלָמָא הוּא כְּפִקְחֵי לְכָל דְּבָרֵי, לֹא מִתְבָּאֵר דְּהֵקָא לֹא מִהֵנִי, דְּהֵקָא הֵלֵא בְּעֵינָיו שְׁאֵמֵר כְּפִירוֹשׁ דְּבִזֵּה הָעֲרוּב יֵהָא מִתֵּר לְפִלוּנִי לְהַלֵּף, וְהָאֵמִירָה מִעֲבָבִים, וְכֵן לְקַבְּלוּ מִמֶּנּוּ. בְּאוֹת לוֹ, וְהוּא אֵינִי כּוֹל לְדַבְּרָ: (מד) אֵינִי עֲרוּב. וְנִשְׁאָר עַל תְּחוּמֵי בֵּית, וְכִנְיָל מִתְּחוּמֵי תַח סְעִיף ד: (מה) לְקַבְּלוּ מִמֶּנּוּ. וְלִהְיָיְחוּ לְשֵׁם עֲרוּבֵי: (מו) וְשְׁלַחוּ וְכוּ'. רוּצָה לוֹמֵר, שְׁאֲמַר לָהֶם שְׁיֹולִיכוּ לְאֶדָם הַהוּא: (מז) וְרָאָה מִרְחוֹק. דְּאִי לֹא הֵכִי אֲמַרְיָן דְּלָמָּא לֹא מִמְטוֹ לָה: (מח) וַיִּתְּנוּ לוֹ. עֵצוֹן בְּבִאֵר הַלְכָה: (מט) הָיָה עֲרוּב. וְדוּקָא שֶׁהָאֵמֵר הַבְּשִׁית לוֹ כְּפִירוֹשׁ שֶׁקַּבְּלוּ וַיִּנְיָחוּ לְשֵׁם עֲרוּב בְּשִׁבְלוֹ; (מג) אֶבֶל אִם שִׁתָּק לוֹ, לֹא אֲמַרְיָן בְּזֶה דִּתְּזַקֵּה שֶׁעֲשֶׂה שְׁלִיחוֹתוֹ: (נ) דִּתְּזַקֵּה וְכוּ'. וְדוּקָא בְּזֶה שֶׁהוּא אֲסוּר דְּרַבְּנָן

שער הציפון

(לז) מְגוּנְאֲבָרְהָ וְיָזוּ וְתוֹסַפְת־שֵׁפֶת וּש"א (וְכַעֲזָן זֶה הָיָה בְּאֵלִיָה רַבָּה, וְרַב נָפֵל שָׁם טְעוּת בְּדַפּוּסִים, וְכִדְמוּכָה מִהַמְקוּרוֹים שֶׁהֵבִיא) וְכִמוֹ שֶׁכָּתַב בְּבֵית־יוֹסֵף: (לז) רש"י: (לז) פְּרִי־מְגוּדִים בְּסִימָן שֶׁסָח, וְכֵן כָּתַב הַגְּר"א בְּסִימָן תַּחֵ: (לז) מְבָאֵר בְּפּוֹסְקִים לְעֵיל בְּסִימָן שֶׁ שְׁעִיף ח: (לז) מְגוּנְאֲבָרְהָ בְּסִימָן תַּחֵ: (לו) דְּהֵלֵא בִּיּוֹצֵא מִעִירוֹ וְתַשְׁכֵּחַ לוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחוּמֵים, גַּם־כֵּן אֲמַרְיָן לְעֵיל דְּבִסְתֵמָא לֹא קִנּוּ שְׁבִיתָה בְּחוּץ לְעִיר, דְּאֵיךְ יוֹצֵאִין מִתְּחוּמֵי בְּנֵי הָעִיר, וְכִל־שֶׁכֵּן בְּזֶה שֶׁחֲפֵץ לְשַׁבֵּת מִן הַסֶּתֶם בְּבֵית רַבּוֹ, וְכֵן מוֹכֵחַ מִרְש"י בְּעֵצוֹן הַרְעִים דְּאֵף שֶׁקָּדַשׁ עֲלֵיהֶם הַיּוֹם וְכוּ', עֵצוֹן שָׁם: (לז) גְּמָרָא וּפּוֹסְקִים: (לז) רַבְנֵי יוֹנָתָן: (לז) רִש"י וְרַבְנֵי יוֹנָתָן וְרִיטְב"א, וְכַסְפֵּר גְּאוּרִי־עֵיבָק כָּתַב דְּכֵן הוּא דַעַת כָּל רַבְּנָתָא, וְדִלָּא כְּדַעַת הַתּוֹסַפּוֹת: (מ) מְגוּנְאֲבָרְהָ לְפִירוֹשׁ רִש"י וְכֵן לְרַבְנֵי יוֹנָתָן וְרִיטְב"א ת"ל, וְדִלָּא כְּדַעַת הַתּוֹסַפּוֹת, וְכֵן סְתוּמֵי הָאֲחֻזָּוִים לְדִינָא, עֵצוֹן בְּסִימָן־אֶדָם וְבִשְׁלָחוֹת עֲצִיבִישִׁים. וּבְקַמְרֵי־מְגוּדִים מְצַד דְּאֵף לְתוֹסַפּוֹת אֵינִי עֲרוּב, דְּשִׁמְאָא לֹא הִנְיָחוּ לְשֵׁם עֲרוּב, וְהֵלֵא צְרִיף שְׁאֵמֵר 'בְּזֶה הָעֲרוּב יֵהָא מִתֵּר לְפִלוּנִי לִילָף אֲלֵפִים לְכָל רִית' נָאֵם לֹא דִשְׁעַת מִרְחוֹק שְׁאֲמַר כֵּן, וְכֵן לְדַעַת הַתּוֹסַפּוֹת הוּא עֲרוּב, עֵצוֹן שָׁם: (מח) שֶׁכְּבָלֵל צוּדוֹקִים הוּא גַּם־כֵּן מִן שְׁאֵינִי מוֹדֶה בְּמַה שְׁאֲמַר חֲכָמֵינוּ ז"ל: (מט) רַבְנֵי יוֹנָתָן וְרַבְנֵי יִרְחֵם, וְהַעֲמִיקוּ הָאֲחֻזָּוִים: (מג) גְּאוּרִי־עֵיבָק:

הַלְכוּת עֲרוּבֵי תְּחוּמֵינִי סִימָן תַּמ

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לב]

עם קְלִיפָתָן²³.

מאידך, האמרי בינה (דיני שבת סי' לו) כתב להתיר על פי דבר הראשונים שהקשו איך מותר לקיים מצוה באיסור הנאה, והלא יש שכר על המצוה ונמצא שנהנה מאיסור. ותירצו, שהנאה האסורה למודר הנאה היא רק הנאה מהדבר הנדור בעצמו כמו הטובל במעיין, אבל מה שיוכה בשכר מכח המצוה אין זה אלא גרם הנאה, וזה לא נאסר, ואם כן גם כן הנאה שתבא לו מכח ההליכה אינה נכללת באיסור שנשבע לא ליהנות מהכבר, כיון שאינו נהנה מהכבר עצמו אלא יש לו גרם הנאה על ידי הכבר. [והוסיף, שאף שבאיסורי הנאה נאסר גם גרם הנאה, שהלא אסור למכור איסור הנאה גם כשאינו תופס את דמיו, מ"מ כאן שעיקרו הוא מצוה וההנאה איננה מגוף הדבר אלא רק בגרם, הרי זה כמו הדין המבואר בגמרא (פסחים כה, ב) 'לא אפשר וקמיכין' שמוותר.]

[משנ"ב שם]

והנָתַת מְצָה לֹא חֲשִׁיבָה הֶנְאָה²⁷.

27) והמערב עירובי תחומין בכבר האסורה עליו בהנאה על מנת ללכת ללמוד תורה, כתב בשו"ת בנן עולם (לרי"א חבר, יו"ד סי' נ בהגהה מנן המחבר) שלכאורה היה ראוי שלא יחול העירוב, שהרי כתב הט"ז (יו"ד סי' רכא ס"ק מג) שבלימוד תורה לא נהג הדין שמצוות לאו ליהנות ניתנו, שרדיא התורה משמחת לב, ולכן נאסר ללמוד בימי אבלו ואינה דומה בזה לשאר מצוות, והוא הדין לענין המערב בכבר שאסורה עליו בהנאה. [אכן לדעת האמר בינה הני"ל, לכאורה גם באופן זה מותר, וגם בלאו הכי הרבה חולקים על הט"ז כמוכבא בספר ארחות שבת (ח"ב עמ' תסה), שדעת האורחות חיים הרשב"א המוכבאים בכ"י יו"ד סי' רכד וכן משמע בחיי אדם (ככל סב ס"ו) המובא בביה"ל ריש סי' רע) שגם בתלמוד תורה אומרים 'מצוות לאו להנות ניתנו'].

[משנ"ב ס"ק לו]

ומה נִקְלָל כְּלָל לִפְתָן, נִתְבָּאֵר הַכֵּל בְּסִימָן שְׁפוּ²⁸.

28) שם מבואר (שי"ע סי' ומשנ"ב ס"ק לב-לו), שבשר מבושל או צלי וכן יין מבושל נחשב ליפתן, ושיעורו כפי שרגילים ללפת בו פת בשתי סעודות. ובמקומות שאין רגילים ללפת בו את הפת, הביא בשעה"צ שם (ס"ק לא) שמשמעות דברי המג"א וכן דעת הפמ"ג שם (א"א ס"ק ו) שדינם כשאר מקומות, ודעת הגאון יעקב עירובין ל, ב ד"ה תרוגמא שבמקומות אלו צריך להניח ממנו כשיעור מוזן שתי סעודות, ולא די להניח כשיעור כדי ללפת בו, וצ"ע שכן משמע בריטבי"א (שם כט, ב). ובשר חי או יין חי בכל מקום אינם נחשבים כליפתן, וצריך שיהיו הם עצמם כשיעור מוזן ב' סעודות.

[משנ"ב ס"ק לז]

וְאֹמֵר וְכִי²⁹.

29) ולענין מי שהניח עירוב מפת שלא הופרשה ממנה חלה, ולאחר האמירה קודם בין השמשות הפריש עליה חלה, נשאל בשו"ת חלקת יואב (א"ח סי' כג) אם חל העירוב, כיון שבשעת האמירה לא היה ראוי לחול. והשיב שאם בשעת העירוב אמר או חשב שיפרש חלה, ודאי שמועיל, שכל שבידו אינו דובר שלא בא לעולם, ואף באופן שלא חשב בשעת ההנחה מי"מ חל העירוב אף על פי שהאמירה מעכבת. והוכיח כן מדברי הרשב"א (ב"ק טט, א ד"ה והצנועין) שכתב שמה שנאמר בגמרא בעירובין במניח שני עירובין ואומר אם בא חכם למזרח וכו', שלמי שסובר 'אין ברירה' צריך להעמיד שכבר בא חכם, היינו אפילו באופן שקודם ההנחה עדיין לא בא, אלא די שיבוא קודם הזמן שהעירוב ראוי לחלו.

המשך במילואים עמוד 42

[משנ"ב ס"ק לג]

דִּלְכָתְחִלָּה נִכְוֵן לְהִגֵּה קְדַתְהוּ הִישָׁאוּרִים²⁴.

24) ולמעשה, כתב החזו"א (מכתב, בספר קרית אריאל עמ' קג) שיש להניח כשיעור שמונה ביצים עם קליפתן. והוסיף [בסוגריים], ואחר שאין אנו בקיאין בבינוניות, יש לשער בגדולות או שתי רביעיות יין, ובמידות הנהוגות כיום, כתב בספר שיעורין של תורה (קונטרס שיעורי המצוות עמ' סה במהדורה החדשה) ששיעור כביצה הוא בערך 100 סמ"ק (שהוא נפח של 100 גרם מים), שהוא פי שתיים מביצה של ימינו. ונמצא ששיעור שמונה ביצים הוא 800 גרם בקירוב. ושיעור הרביעית כתב שם, שהוא כמאה וחמישים גרם. ולהנהיגים כשיעור הגר"א נאה, שיעור כביצה הוא 57.6 גרם, כפי שכתב בספר קונטרס השיעורים (סי' ח), ולפי זה שיעור שמונה ביצים יעמוד על 460.8 גרם. ושיעור הרביעית הוא 86.4 גרם.

[משנ"ב ס"ק לה]

וְכַמְבָּאֵר בְּסִימָן שְׁפוּ, עֵינֵי שְׁסָם²⁵.

25) שם פסק השי"ע (סי'ה) שמערבין בכל דבר מאכל הראוי לאכילה. אבל מיני אוכלין שאינם ראויים כל כך לאכילה אין מערבין בהם, וכן באורו ושאר קטניות ופוסקים, בישראל אין מערבין בהם קודם בישולם. ובכמהין ופטירות נחלקו הפוסקים, דעת השי"ע שאין מערבין בהם, והגר"א כתב שבמבושלים מערבין. ועוד מנובא שם, שאין מערבין במים לבד או במלח לבד, אבל אם עירבם יחד מערבין בהם, כיון שראויים ללפת בהם את הפת, ושיעורם שיהיה בהם כדי ללפת פת בשיעור מוזן שתי סעודות. ולענין תבלין, יש אומרים שאין מערבין בו, ויש אומרים שמערבין. וכתב במשנ"ב שם (ס"ק ל), שבשעת הדחק יתכן שיש לסמוך על המקילים. ומי"מ לענין פלפלין הביא שדעת החיי אדם שאין מערבין בהם, ודעת החתם סופר (שו"ת א"ח סי' צג) שפלפלין דינם כשאר תבלין. [וראה מה שכתבנו לקמן סי' תיג ס"ק א].

[משנ"ב ס"ק לה]

לְעֲרוּבֵי-תְּחוּמֵינִי חֲזִי לְכִלְיָ עֲלֵמָא²⁶.

26) ואם חפץ ללכת לבית המשתה של נישואין ליהנות מהסעודה וגם לשמח חתן וכלה, כתב התוספת שבת (סי' תטו ס"ק ב) שבאופן זה אסור לו לערב בכבר שנשבע עליו שלא ינהג ממנו, כיון שסוף סוף נהנה בו אף שהולך גם לדבר מצוה. והוכיח כדבריו ממה שאמרו בגמרא (ר"ה כה, א) שהנדר הנאה מן המעיין מותר לטבול בו רק בימות הגשמים ולא בימות החמה, כיון שנהנה ממנו. ואף שטובל לשם מצוה ומצוות לאו ליהנות ניתנו, מ"מ כיון שיש לו בו גם הנאה הרי זה אסור.